

poslední ROBERT KVAČEK den

MNICHOV - PRAHA, 1938

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Po nás jiní

Hned po schůzi vlády přivedl Smutný k netrpělivě čekajícímu sovětskému vyslanci Alexandrovskému generála Husárka. Hlavní obsah jejich rozmluvy již známe. Husárek ji ukončil zprávou, že vláda právě rozhodla přijmout mnichovské podmínky. „Zeptejte se, prosím, prezidenta, zda za této situace ještě trvá na svém dotazu o sovětském stanovisku,“ požádal Alexandrovskij Smutného. Beneš vzkázal, že otázka už není aktuální. Alexandrovskij se ihned vrátil na vyslanectví. „Rozloučil jsem se s ním dosti pohnut,“ poznamenal si pak Smutný, „a řekl mu upřímně, že Rusko jediné se zachovalo ušlechtilé. K ničemu nás nehnało, k ničemu neradilo, udělalo proti Polsku demarši a hrozbu, kterou jsme požadovali, a i nyní v této době jedná s námi tak, jak má jednat spojenec“. Byla to reakce emociální, v dané situaci pochopitelná, později však korigovaná dalšími fakty. Po půl druhé odeslal Alexandrovskij do Moskvy telegram, že „Beneš již netrvá na odpovědi na svůj poslední dotaz, protože vláda se rozhodla přijmout všechny podmínky. Obsazení sudetské oblasti německými vojsky začne zítra ráno.“

Neobvyklé zdržení původní depeše si Beneš mylně vyložil jako důvod trestu smrti pro Alexandrovského v roce 1945. Ve skutečnosti se stal Alexandrovskij obětí stalinské čistky v diplomatickém sboru, zatčen byl už na počátku čtyřicátých let.

O půl jedné přišli do Černínského paláce vyslanci tří mnichovských signatářů, aby vyslechli stanovisko československé vlády. Ital Francesco Fransoni vstoupil do Kroftovy pracovny bezstarostně a spokojeně, Angličan Basil Newton se snažil vypadat hodně úředně a jen Francouz Victor de Lacroix byl za svými brýlemi zmatený a nejistý. Ministr Krofta hodně pobledl, v hlase jako by měl slzy. Nikomu nepodal ruku, jen se neznatelně uklonil. „Jménem prezidenta republiky a jménem vlády prohlašuji, že se podřizujeme rozhodnutím, která byla učiněna v Mnichově bez nás

a proti nám. Naše stanovisko vám bude sděleno písemně.“ Následovala žádost, aby Německo přestalo s kampaní proti Československu, jinak se mnichovská ustanovení nedají pokojně uskutečnit.

Západní vyslanci cítili povinnost něco říci. De Lacroix souhlasil, že jde o rozhodnutí „proti Československu“. Také vyřídil Daladierovo „hluboké politování“. Sám cítil, jak to znělo falešně. Newton poznamenal, že Chamberlain dělal pro Československo vše, co mohl. Měl si vybrat důstojnější frázi. Fransoni mlčel. Ještě jednou promluvil Krofta. Teď už měl slzy i v očích. „Nechci kritizovat, ale pro nás je to katastrofa, již jsme si nezasloužili. Podrobujeme se a budeme se snažit zajistit našemu národu život pokojný. Nevím, budou-li z rozhodnutí v Mnichově mít prospěch vaše země. Ale jistě nejsme první, po nás budou postiženi jiní.“

Ke dveřím už Krofta vyslance nedoprovodil.

Večer poslal vyslancům ve Francii a Británii neobyčejně závažnou instrukci: „Upozorněte vládu, hlavní štáb, že mnichovským rozhodnutím nás přinutí vydat pevnosti neporušené a vyzbrojené. Upozorněte, že se svým rozhodnutím tudíž postarali o další vyzbrojení Hitlera proti sobě, neboť v pevnostech, které jsme přinuceni vydat do 10. října, je za dvě miliardy kanonů, kulometů a munice.“ Za necelé dva roky bude německá armáda dobývat s československými zbraněmi Francii.

Návraty

V Mnichově se právě delegace západních velmocí chystaly k odletu. Italská odjela už ráno. Mussolini se cítil výtečně – prohlašoval pak, že Itálie postoupila účastí na mnichovské konferenci do první evropské ligy. Od Brenneru byly železniční stanice plné lidí, ve Veroně jich přišlo na sto tisíc a ve Florencii se tísnila hlava na hlavě. Na duceho tam čekal také král Viktor Emanuel III. Všichni slavili mnichovský „mír“ – Itálie se bála velké války, na niž nebyla vůbec připravena. Mussoliniho ještě těšilo, že mohl vydatně přispět k agónii Československa, které mu v Evropě překáželo a jehož prezidenta osobně nenáviděl. Beneš předsedal před třemi lety jako ministr zahraničí valnému shromáždění Společnosti národů, které přijalo sankce proti Itálii za její vpád do Etiopie, a byl také znám sympatiemi k italským antifašistům.

Daladierovo letadlo odstartovalo z mnichovského letiště před půl druhou. S Mnichovany se francouzský premiér musel rozloučit pozdravem z balkonu. Stále ho vyvolávali a nadšeně mu tleskali za to, že pomohl Německu k vítězství bez války. Mával jim, ale příjemně mu nebylo. Kéž by ho takto uvítali v Paříži. Obával se, že tam to bude zlé. Ministr Bonnet se ho ještě v noci pokusil v telefonu uklidnit: „Mír je zachráněn a to je hlavní. Všichni budou spokojeni.“ Daladier mu příliš nevěřil. Nad letištěm Le Bourget se mu rozbušilo srdce. Tolik lidí dole, jistě přišli vyjádřit mu své rozhořčení. Vzkázal pilotovi, aby ještě nepřistával: promyslí si, co řekne po příletu. Za chvíli muselo letadlo dolů. Zarazil se: ti lidé mu nespílají, ale radují se! Ano, to jsou ovace! Rychle se přehrál do nové role. „Skvělé to není, ale dělal jsem, co jsem mohl!“ řekl o výsledku z Mnichova docela pyšně generálu Gamelinovi.

V otevřeném autě na něho čekal rozzářený Bonnet. Vydali se k ministerstvu války na ulici Rivoli a jeli tam skoro dvě hodiny. Půl milionu lidí jim jásalov vstříc, dnes ani zítra přece nebude válka! Vláda a značná

část tisku zastrašily veřejnost její hrozbou: měla to být válka bez smyslu a bez naděje. Za záchranu před ní nabídly mnichovský mír – „čestný mír“, jak ho Daladier nazval po poledni v rozhovoru s německými novináři. „Nenazývejte to mírem! Mír nemá nic společného s tímto triumfem třídního egoismu!“ opraví Daladiera v příštích dnech novinář Gabriel Péri. Jen komunisté a poslanec Henri de Kérillis se v parlamentě postaví proti mnichovskému poničení Československa, Evropy a míru.

Nejdéle se v Mnichově zdržel Chamberlain. Ještě v noci, po podpisu, řekl Hitlerovi, že by s ním chtěl znovu mluvit. Hitler se zatvářil udiveně: o čem by spolu měli jednat? Ale souhlasil, přijme Chamberlaina ve svém soukromém bytě. Britský premiér se ohlásil o půl dvanácté, právě když v pražském Kolowratském paláci končilo první zasedání československé vlády. Rozhovoru byl přítomen jen německý tlumočník Paul Schmidt. Hitler se už nechoval tak přívětivě jako včera, vypadal dokonce rozmrzele. Chamberlain to nepoznal, ale Schmidt si toho všiml, znal kancléře dobře. Jen nevěděl, čemu tu špatnou náladu připsat, vždyť Německo mnichovským triumfem tolik získalo. Teprve později pochopil, že Hitlera rozladila bouřlivá radost mnichovského obyvatelstva z odvrácení války. Vychovával Němce pro nový válečný boj a teď zjišťoval, že vnitřně k němu ještě vůbec připraveni nejsou.

„Přinesl jsem návrh naší společné deklarace,“ vysvětlil Angličan smysl své návštěvy. Hitler podal papír Schmidtovi. Obsahoval tři věty, z nichž bylo zřejmé, že Chamberlain chce mnichovskou dohodu učinit východiskem pro příští vztahy mezi Anglií a Německem. Dozněl překlad a chvíli bylo ticho. Angličan začal něco vysvětlovat, ale Hitler ho příliš neposlouchal. Zase to uviděl jen Schmidt. Chamberlain ještě mluvil, když kancléř sáhl po peru. Britský premiér si oddychl: tak přece nejel do Mnichova nadarmo. Celé jeho usilování o dohodu s Německem, jemuž před několika hodinami bez výčitek obětoval celistvost a samostatnost československého státu, směřovalo k této deklaraci. Měla britskému impériu zajistit velmocenské „usmíření“ s nacistickou říší. Odnášel si ji od Hitlera jako vzácnost. Usedl do auta a jel si prohlédnout Mnichov. Všude ho zdravili, město ostatně už od rána oslavovalo. Hospody byly plné a na ulicích se objevovaly rozjařené a vratké postavy. Chamberlain musel také na balkon hotelu Regina. V ruce držel kytici, kterou mu někdo poslal do hotelu. Odletěl o půl třetí.

Na přivítání v Londýně se těšil. V Hestonu přistál před šestou. Čekala ho celá vláda, diplomaté i tisíce lidí. Ministr Edward Halifax mu na pozdrav zamával cylindrem a křikl: „Hip, hip!“ Dav se přidal bouřlivým: „Hurá!“ Lord Clarendon odevzdal Chamberlainovi královo pozvání k okamžité návštěvě Buckinghamského paláce. Premiér ale nejdříve přistoupil k rozhlasovému mikrofonu. V ruce měl aktovku, z níž na chvíli vyňal nějaký papír. Všichni se domnívali, že je to mnichovská dohoda. Byla to britsko-německá deklarace. Anglie a Německo už proti sobě nikdy nechtějí vést válku, oznámil Chamberlain slavnostně. Má na to listinu, kterou dnes ráno podepsal s Hitlerem. Pak se rozjel do královského paláce. I tady musel na balkon, se svou paní a s královskými manželi. Lidé na něj čekali i před jeho sídlem na Downing Street. Rád k nim promluvil: „Dnes podruhé v dějinách Anglie se k nám vrátil z Německa mír ve cti. Věřím, že je to mír pro celou naši dobu. Teď jděte domů a klidně se vyspěte.“ Hustě pršelo, ale nebyl to déšť pro štěstí. Chamberlainovo mnichovské dílo znamenalo, že za dva roky bude muset jeho nástupce slibovat stejným Angličanům jen krev, dřinu, slzy a pot. Britsko-německou deklaraci definitivně roztrhají bomby dopadající na anglická města.

Poslední hodiny

Odpoledne 30. září se československá vláda zabývala už jen technickými problémy evakuace pohraničních oblastí. Koncipovaly se projevy pro generála Surového a ministra Vavrečku, promluvit v rozhlase se chystali další činitelé, mezi nimi ministr a pražský primátor Zenkl, který tím vlastně odvolal svou demisi. (Příštího dne se však v jeho bytě sejde porada, na níž se bude uvažovat o ustavení nové, silnější vlády. Zůstane jen u myšlenky.) Beneš načrtl pokyny pro vyslance Mastného, který byl jako berlínský vyslanec vybrán, aby zastupoval Československo v mezinárodním výboru pro provedení mnichovské dohody. Všechny jeho hlavní členy dobře znal. Měl žádat zastavení nacistické propagandy proti Československu a odvolání požadavku plebiscitu. Určení nových hranic by vycházelo ze soudobé národnostní situace, nikoliv z výsledků sčítání lidu v roce 1910. Základem by byly okresy soudní, jež byly národnostně jednodušší než politické. Nedalo se ale příliš spoléhat na to, že mezinárodní výbor přihlédně aspoň zčásti k československým stanoviskům.

Demobilizační a evakuační otázky dostal na starost generál Husárek. Letadlo s delegací odletělo z Prahy o páté odpoledne. Mezinárodní výbor se už v Berlíně scházel k první poradě. Její zahájení českoslovenští zástupci nestihli. Vůbec na tom nezáleželo. Na druhou hodinu odpolední si prezident Beneš pozval poslance, kteří ho již dříve a znovu dnes dopoledne žádali nekapitulovat. Předevčírem jim slíbil, že je zpraví o nejzávažnějších rozhodnutích – a před chvílí bylo vysloveno to nejdůležitější. Chtěl jim vysvětlit důvody svého postoje a získat je pro něj. Nepřišli všichni najednou, poslanec Klíma nebyl hned k zastížení, a tak vešel pár minut po začátku. Porada se konala v místnosti, kde před polednem zasedala vláda. Stále ještě tu visely dvě mapy republiky. Zítřka měly být minulostí. Beneš si sedl do čela dlouhého stolu, jednu nohu si přehodil přes opěradlo křesla. Byl velmi unaven, rysy v obličeji strhané, oči zarudlé, zestárl.

Začal poslanec Jaroslav Stránský. Mluvil pro obranu: lid je obětavý, armáda výtečná, máme pevnosti. „Snad by to nebylo marné. A ostatní svět by k tomu nemohl klidně přihlížet.“

Beneš se hned pustil do delšího výkladu. První věty byly poněkud nejisté, hlas neklidný. Pak už měla slova přece jen řád. Byla plná žalob na západní velmoci. „V dějinách není příkladu, aby se tak jednalo se samostatným národem a státem. Vy nevíte, co jsem v posledních dnech prožil. To se nedá říci. Jsme opuštěni a zrazeni. Jsou to zbabělci a nejhnusnější je, že nám řekli, že můžeme mobilizovat. Věřil jsem proto, že se do toho půjde. Bylo to těžké rozhodování, přijmout podmínky a zachránit národ, anebo jít sami do boje a nechat se vyvraždit. Čtyřicet let jsem dělal politiku se západními velmocemi. Jejich stav je dnes dezolátní. Už od srpna jsem viděl, jak si Londýn a Paříž s námi hanebně hrají. Garantovali předem Hitlerovi, že to dostane. Ze strachu před komunismem půjdou Francouzi a Angličané s Němci. Dnes byla u mé ženy známá Francouzka, klekla před ní na kolena a prosila ji, aby neproklínala francouzský národ. S pláčem přišel ke mně generál Faucher a řekl, že se stydí být Francouzem.“

„Pane prezidente, já s vámi nesouhlasím!“ ozval se s námitkami Gottwald. „Bosí a bezbranní Habešané se bránili, my se podrobujeme. Jen se podívejte, jak se brání španělský lid. Máme skvělou armádu, národ je jednotný. Vždyť by ostatní svět nás nemohl nechat osamoceny. Požadavky mnichovské by se neměly přijmout.“

„Nevěřím, že by Francie a Anglie pomohly,“ opakoval Beneš. „Jsou rády, že se vyhnuly válce.“ Poslanec Józsa David vzpomněl, že za války byli legionáři v nejobtížnějších situacích, a přece se z nich dostali. „Lid nechápe, že jsme bez boje vydali část svého území.“ Beneš trval na nemožnosti se bránit. „Jsme sami a k tomu ze všech stran sevření.“ Poslanec Bohumil Stašek stočil na chvíli rozpravu k vnitřnímu vývoji: Co vůbec dál? Jaké ideje se teď dají národu?

Prezident uvedl, že počítá s abdikací. Je si vědom toho, že z nové situace musí vyvodit důsledky A znovu připomněl, že ve Francii nenašlo Československo podporu ani u těch, kteří byli počítáni mezi jeho přátele. „Promiňte, pane prezidente, že s vámi nesouhlasím,“ přihlásil se o slovo poslanec Rašín. „Na tomto Hradě vládli čeští králové samostatnému státu a určovali často dějiny Evropy. Zde na tomto Hradě se ale nikdy

neustupovalo. Měli jsme se bránit. Ustoupili jsme sami. Příští generace nás odsoudí, že jsme bez boje odevzdali své kraje. V čem má národ vidět sílu a v co má věřit, když jsme mu vzali armádu, která bez výstřelu opouští pozice? K té cizí zbabělosti připojujeme zbabělost vlastní. Je pravda, že jiní zradili nás, ale my zrazujeme sami sebe.“

Chvíli bylo ticho. Čekalo se, co odpoví prezident, ale i ten mlčel. Bylo znát, že ho Rašínova slova zasáhla. Pak řekl, že boj za nynějších okolností by znamenal vyvraždění národa. „My jsme nikdy nezradili, ale byli jsme zrazeni. Neporazil nás Hitler, ale naši přátelé.“ „Národ, který se nebrání, propadne mravnímu rozvratu,“ varoval poslanec Josef Tykal. „Lid nebude nikomu a ničemu věřit.“ „Národ je dnes dál než politika a vláda,“ dodal poslanec Vlastimil Klíma. „A je Hitler opravdu připraven na obecnou válku, která se z izolovaného boje může vyvinout?“ „Západ má strach z jakéhokoliv konfliktu,“ uvažoval Beneš. „A žádný důvod na tom nic nemění. Morálka národa jistě poklesne, ale i tuto krizi bude muset přežít.“ „Nemůžete mě, pane prezidente, přesvědčit,“ odmítl znovu Benešovy úvahy Gottwald. „Lid je nespokojen a je obava, že půjde do ulic. Snad by se za hranicemi vzpamatovali a přišli nám na pomoc.“ „Nevěřím Francii a Anglii, neboť se bojí války a hlavně se bojí sociální revoluce,“ uvedl Beneš svůj další rozsáhlejší výklad. „Poznal jsem, že velké státy a národy nepočítají ani teď se státy a národy malými. Nakládají s nimi, jak se jim to právě hodí. Na vlastním územním celku si musíme vybudovat národní život. Udržet svobodu a demokracii. Jistě mnoho musíme změnit i v zahraniční politice. Bude možná neutrální, ale to nemusí znamenat, že by měla být čistě německá. Demonstrace na ulicích by se mohly stát záminkou pro okupaci celé republiky německým vojskem.“

Beneš uznal, že určitá rozhodnutí byla protiústavní a že by za ně mohl být s dalšími činiteli stíhán. Bude ustavena nová vláda a ve vhodné chvíli i on odstoupí. Opakoval úmysl abdikovat, třebaže s ním někteří přítomní poslanci nesouhlasili. Vstal z křesla, a naznačil tak, že rozmluva je u konce. Poslanec Stašek mu poděkoval za přijetí, Beneš už mlčel, jen každému stiskl ruku. Asi nikoho z těch osmi nepřesvědčil. Po čtvrté hodině odpolední se v budově parlamentu sešla „koaliční padesátka“ tvořená členy předsednictev parlamentních klubů nedávných vládních stran, aby posoudila vládní podvolení se mnichovskému výroku. Pokud ; stanovisku

k němu. Pak rozhlas ohlásil, že promluví ministerský předseda Syrový. Generál měl drsný hlas. Sdělil, že stát bude zmenšen o pohraniční oblasti. Snažil se zdůvodnit vládní stanovisko a hlavně utlumit zklamání a rozhořčení lidu. Stejný smysl měla vystoupení dalších činitelů. Ministr Hugo Vavrečka řekl, že „nepochybně bylo veliké Rusko ochotno jít do války. I Západ by to pokládal za, bolševickou válku a tak by možná celá Evropa táhla proti Rusku i proti nám.“ Řečníci se u mikrofonu střídali dlouho do noci. Rozhlasové vysílání znásobilo zástupy demonstrantů, kteří už kolem čtvrté hodiny začali na pražském Václavském náměstí protestovat proti kapitulaci. Nakonec jich bylo několik tisíc. Policie je chvílemi rozháněla, chvílemi přihlížela. Další tisíce stály na chodnících, někteří zlomeni a plačící, jiní zachmuření a rozhořčení. Na tři tisíce demonstrantů se vydaly k Hradu. Rozptýlil je až slzný plyn.

Policie vytlačila lidi také od parlamentu. Její zásah pocítili i poslanci, kteří odtud vycházeli do neklidného města.

Radost a slzy

Většina Evropy se oddávala radosti. Nebude válka! Rozumíme tomu, světová válka byla nedávno a už by zase měla být další? A jen kvůli nějakému malému státu a národnostní menšině v něm? Málokdo pochopil, že šlo o víc, o mnohem víc, o podobu budoucnosti. Goebbels si do deníku zapsal: „Celé zahraničí se koupe v blahu. Slovo mír je na všech rtech. Svět je naplněn šílenou radostí. Prestiž Německa nesmírně vzrostla. Teď jsme opět skutečnou velmocí. Nyní platí: zbrojit, zbrojit! Bylo to vítězství nátlaku, nervů a tisku.“

Hrdinou dne se cítil Chamberlain a lidé ho tak vzápětí oslavovali. Zahrnuli ho záplavou blahopřání a darů. Pojmenovávali po něm ulice, chystali mu sochy. Dostával tolik kytic, že je nebylo kam dát, a tak je posílali do nemocnic. Deklaraci dokazující, že už nebude válka, mu v Hestonu málem odnesl vítr. Kdyby byl pověřivý...

Většina Evropy klidně usínala, uvěřila v dlouhý mír. O to těžší bude mít zanedlouho probdělé válečné noci. Už zbývalo jen pár minut a 30. září 1938 bylo u konce. S ním odcházel do dějin československý stát zrozený před dvaceti lety. Stal se obětí nacistické Třetí říše, která těžila z rozvratu mezinárodního řádu ve třicátých letech. V Československu statisíce lidí nemohly usnout: vojáci v pevnostech, Češi a antifašističtí Němci v pohraničí, vlastenci, občané republiky. Jejich život poznamenalo společné neštěstí. Tak to cítili. Poddát se mu však nechtěli. Nevěděli, co všechno přijde, ale nemohli se vzdát naděje, že jednou tu bude zase slavnostní den první. I když ta naděje byla jen tenounká, pouhé vlákénko v duši. Však zmohutní!

poslední ROBERT KVAČEK den

MNICHOV - PRAHA, 1938

Obálku s využitím motivu brožury Mnichov 1938 z roku 1945
navrhl Lukáš Tuma.

Redakce Miloslav Martínek.

Jazyková redakce Pavlína Kajnarová a Josef Šmatlák.

Vydalo Nakladatelství Epoque, s. r. o.,
Kaprova 12, 110 00 Praha 1, v roce 2018
jako svou 642. publikaci.

Druhé, přepracované vydání, 168 stran.

Sazbu a litografii provedlo studio Prestig.

Vytiskl Akcent tiskárna Vimperk, s. r. o.

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Knihy Nakladatelství Epoque můžete zakoupit
u svého knihkupce nebo si je lze objednat:
písemně na adrese: Kaprova 12, 110 00 Praha 1 – Staré Město,
telefonicky na čísle: 224810353,
e-mailem na adrese: objednavky@epocha.cz,
na internetové stránce: www.epocha.cz